The Center of Halabja
against Anfalization and
Genocide of Kurdish People

ناوەندی هەڵەبجە
دژ بە ئەنفالکردن و
ژینۆسایدی گەلی کورد - چاک

www.chak.be

Chak_org@yahoo.com

لە یادی 20 ساڵەی ئەنفالدا ڕیسوای ناڕەوایی و سوکایەتیەکان دەکەین

لە 14 ی ئەپریلدا 20 ساڵ بەسەر تاوانی ژینۆسایدی ئەنفال تێدەپەڕێت، کەچی بەداخەوە ئەرک و پێداویستیەکان کە پەیوەندی بە پرسی ژینۆسایدی ئەنفالەوە هەیە جێگەی نیگەرانی و بێزاری زۆرن. ئەو کەمشتەی تا ئێستا کراوە زۆر نزمترە لە ئاستی پێویست، گەلێ پرسی گرنگ لەبیرکراون و جگەلەوەی سوکایەتی و پیشێلکاری ناوبەناو ڕوودەدەن. کەسوکاری قوربانیان و پێداویستییە هەنوکەییەکانیان، باشترکردنی ژیانیان و پێویستبوونی قەرەبووی فرەلایەن هیچی ئەوتۆی بۆ نەکراوە. بڕیار و بەڵێنەکانی کۆنفرانسەکانی حکومەتی هەرێم تا ئێستا لە هاش و هوش تێنەپەڕیوون. زۆربەی گۆڕە بەکۆمەڵەکان لە بیابانی ئێراقی عەرەبیدا بێخاوەن و بێناز کەوتوون، کەسوکاریان لە چاوەڕوانی خۆشەویستانیاندا بێئومێد کەوتوون و بەڵێنەکانی سەرۆکی هەرێم لە لە قسەکردن تێنەپەڕیوون. ئەنفالکراوە بێسەروشوێنەکان لە وڵاتانی عەرەبی کەس نەبۆتە خاوەنیان، دەسەڵاتی کوردی جگەلە پاسیڤی، لایەنگری لە هەڵوێستی وڵاتە عەرەبیەکان دەکات، بۆنمونە سەبارەت بە کچە ئەنفالکراوە فرۆشراوەکان بە میسر، نوێنەری کورد لە میسر وەکو میسریەکان بەبێ بوونی لێکۆلینەوەی گونجاو بوونی کچی فرۆشراوی ئەنفالکراوی لە میسر ڕەتکردەوە. ڕێگەدان بە هاتنی تاریق هاشمی بۆ هەڵەبجە و داواکردنی ئازادکردنی سوڵتان هاشم یەکێ لە تاوانبارە سەرەکیەکانی ژینۆسایدی ئەنفال، ڕاستەوخۆ سوکایەتی بوو بە قوربانیانی ژینۆساید کرا. بەکارهێنانی بەسەدان تەرمی ئەنفالەکان بۆ بەرژەوەندی ڕامیاریی ئێراقچیانەی دەسەڵاتی کوردی بازرگانییەکی دیکەبوو بە قوربانیان کرا. دانی کەیسی ژینۆسایدی ئەنفال بە دادگایەکی ئێراقی عەرەبی ناسەربەخۆ و لایەنگیر و بێتوانا نارەوایەتییەکی مێژووییە بەرامبەر بە قوربانیان، بەتایبەتی و نەتەوەی کورد بەگشتی کرا. دادگای عەرەبی ئێراقی کە بەهیچ شێوەیەک لەگەڵ بەرژەوەندی گەلی کوردستان نایەتەوە و لایەنگیرە، قانونەکەی بەپێی پرۆسەی ڕامیاری دروستکردنەوەی ئێراق سنوری بۆ داندرا و بەرژەوەندی قوربانیان پشتگوێ خرا، کۆمەڵێ قانونی ئێراقی ناگونجاوی گرتەخۆی، بەعەرەبکردنی نەکردە تاوانێکی دیاریکراو، بەزمانی عەرەبی بەڕێوەچوو، دادوەری عەرەب بۆ ئەنفال داندران، کۆمپانیا کیمیاویەکان و بازرگانە نائێراقیەکان لە دادگاییکردن پارێزران، هەروەکو لە ساڵی 1993 دا ڕژێمی ئێراق و UN لەسەر دادگایی نەکردنی ئەو کۆمپانیایانە ڕێککەوتبوون. سکاڵاکاران و دیتەران زۆریان ڕێگەی بەشداریان نەدرایە و جوداکاریان بەرامبەر کرا. تاوانباران زۆربەیان پەنادران، پارێزران و نەدرانە دادگا. بەرپرسانی سەر بە حکومەتی هەرێمی کوردستان لە جیاتی بەتەنگەوەچوونی کەیسی ئەنفال و دادگاییکردنی تاوانباران بە هەموو جۆرەکانیەوە، هەلسان بە پاراستنی هەموو جاشە تاوانبارەکان، پاکانەکردن بۆ تاوانبارانی وەکو وەفیق سامەرایی، نەزار خەزرەجی، سوڵتان هاشم و هی دیکە. ئێستاش بەرپرسانی کورد لە گەورەترین سکەندالی دەستێوەردان لە دادگادا بەپێی بەڵگەکان بەشدارن. ئەوە جگەلەوەی جیا لە هەموو نەتەوە ژینۆسایدکراوەکان، حکومەتی هەرێمی کوردستان نە دادگایەکی بۆ داگایی تاوانباران لە کوردستاندا هەیە، نە لە پلانی دایە کارێکی ئەوها بە سیستەمی دادوەری لە کوردستاندا بسپێرێت. وەکو بیندرا لەگەڵ دەستپێکردنی دادگایی دۆسیەی ئەنفالدا ئەمەریکاییەکان و دەسەڵاتدارانی ئێراقی ناوبەناو دەستیان ناوەتە دادگاکە و کاریگەریان لەسەر ڕەوتی دادگاکە کردووە، کە چەندین جار ناسەربەخۆیی دادگاکەیان لە لایەنی ڕامیاری، نەتەوەیی، ئێتنی و مەنتالی ئیسلامی و عەرەبیەوە سەلماندووە. دادگا کەیسی کەمواتای دوجەیلی پێش ژینۆسایدی ئەنفال خست، بەمجۆرە تیشکی خستە ئەم تاوانە بچوکە و سەر سەدام حوسین لەم تاوانەدا، پاشان سەدام لەسەر ئەم کەیسە بەزووی بڕیاری لەنێوبردنی درا و لە ڕێککەوتنێکی عەرەبی شیعە و ئەمەریکا میلیتسانە لە لایەن گروپی موقتەدا سەدر لەناوبردرا. تاوانباری سەرەکی ژینۆساید، قانونیانە لە تاوانی ئەنفال داماڵدرا و ڕزگارکرا. بەمجۆرە تاوانی ئەنفال خرایە ئەستۆی هەندێ بەرپرسی بەعس، بەمشێوەیە دەوڵەتی ئێراق و سەرۆکەکەی کە سیمبۆلی دەوڵەتی ئێراقە لە تاوانی ژینۆساید دوورخرانەوە. لە کاتی دادگاییەکەدا سکاڵاکەران و دیتەرانی کورد مافی خۆیان نەدرایە، داواکاری گشتی لاواز بوو و لایەنگیری

لەو ڕوانگانەی ئاماژەیان بۆ کرا، پێوەدیار بوو، دادوەر عەبدوڵلا عامری لایەنگیری سەدام و بەعسیەکان بوو، ئێراقچیەتی و عەرەبچێتی ڕاشکاوانە پێوەدیار بوو، بۆیە گەلێ دووانی لەم ڕوانگەیە دا. هتد.

پاش ئەوەی سێ تاوانباری ئەنفال (تاهیر تۆفیق یوسف عانی، سابیر عەبدولعەزیز حوسێن دوری، فەرحان متلەک ساڵح جبوری) بە واستە و بەرتیل یەکیان (تاهیر توفیق عانی) ئازاد کرا، دووانیان لە سزای کوشتن ڕزگارکران، دوا سەکەندالی دەستێوەردان لە دادگادا هەوڵی ڕزگارکردنی تاوانبارانی ئەنفالچی سوڵتان هاشم و حوسێن ڕەشیدە. بەپێی خودی قانونی دادگای ئێراقی دەبوایە لە 4 ئۆکتۆبەری ساڵی 2007 ئەو تاوانبارانە لەگەڵ تاوانبار عەلی کیمیاوی سزاکەیان جێبەجێ بکرێت و هیچ دەسەڵاتێک ناتوانێ ئەم بڕیارە بگۆڕێت. بەڵام بەرژەوەندی رامیاریی ئێراق و دەسەڵاتدارانی ئێراق بە تایبەتی ئەمەریکاییەکان، عەرەبی سوننە و بەرپرسانی دەسەڵاتی کوردی ئەوە دەخوازێ سوڵتان هاشم و حوسین ڕەشید دەرباز بکرێن، بۆیە هەوڵی دەستکاری بڕیاری کۆتایی دادگا تائێستا بەردەوامە و نازاندرێ ئاکام بەچی دەگات. ئەوا شەش مانگ بەسەر دواکاتی جێبەجێکردنی سزاکە تێدەپەڕێ.
ئەو کارە سوکایەتی ڕاستەوخۆیە بە نەتەوەی کورد بەگشتی و کەسوکاری قوربانیان بەتایبەتی، جێگەی سەرنجە تا ئێستا لە فەرهەنگی هیچ نەتەوەیەکی ژینۆسایدکراو نەبیندراوە، سەرکردەی گەلی ژینۆسایدکراو هەوڵی رزگارکردنی تاوانبارانی ژینۆساید بدات، بۆیە ئەگەر ئەمەریکایی و عەرەب لە پێناوی بەرژەوەندی ناسیونالیستانەی خۆیاندا نارەوایەتی بەرامبەر بە گەلی ژینۆسایدکراوی کورد دەکەن، هەر بەرپرسێکی کورد لەم کارەدا بەشدار بێت، کارێکی دژ بە بەرژەوەندی گەلی کورد دەکات، سوکایەتی بە قوربانیانی ژینۆسایدی ئەنفال دەکات، دەیسەلمێنێ کە باکی بە گەلی ژینۆسایدکراوی کورد نییە، بۆیە جێگای ڕیسوایی و نەفرەت لێکردنە.
ناوەندی چاک بەر لە دامەزراندنی دادگاکە ئاماژەی بە پێویستبوونی دادگایەکی بێلایەنی نێونەتەوەیی بۆ تاوانەکانی دژی گەلی کورد کرد، بەڵام بەداخەوە دەسەڵاتداران نە گوێیان بە داواکەی ناوەندی چاک و نە بە بەرژەوەندی گەلی کورد دا. ئەوەی ڕوویان دا و ڕوو دەدەن، بۆنمونە دواخستنی دۆسیەی هەڵەبجە وێڕای شاردنەوەی گەلێک لە فاکتەرەکان لەم دۆسیەیەدا، دواخستنی دۆسیەی بارزانییەکان، تێکەڵکردنی ئەو تاوانانە لەگەڵ تاوانە عەرەبی و ئێراقیەکانی دیکە و بە ئێراقیکردنی ئەو تاوانانە، سکەندال و نارەوایەتییەکانی دادگا و دەسەڵاتی ئێراقی، سەلماندنی دیسان قوربانی بوونی گەلی کورد لە پرۆسەی ئێراقی دوای سەدام دەسەلمێنن.
جگەلەو نارەوایەتیانە، دەبوایە تائێستا دەوڵەتی ئێراق لەسەر ژینۆسایدی ئەنفال داوای لێبووردن لە نەتەوەی کورد بکات، چونکە دەوڵەتی ئێراق وەکو دامەزراو لە تاوانەکەدا تاوانبارە، هەروەکو چۆن ئەلمانیا وەکو دەوڵەت لە ژینۆسایدی جووەکان تاوانبارە و سەرۆکەکانی ئەڵمانیا ناچارن دەبێ داوای لێبووردن لەگەلی جوو بکەن. بۆیە لەسەر حکومەتی ئێراقە ئەمرۆ و لە داهاتوودا داوای لێبوردن لە نەتەوەی کورد بکەن، ئەو دەسەڵاتدارانە هەر کێ بن و سەر بە هەر نەتەوەیەک بن.

لە کاتێکدا ناوەندی چاک پشتگیری تەواوی داواکاریەکانی کەسوکاری قوربانیانی ژینۆسایدی ئەنفال دەکات، داوا دەکات پێداویستیەکانی پەیوەستدار بە ئەنفال جێبەجێبکرێن و جەخت لەسەر ئەو داوایانەی خوارەوە بەتایبەتی دەکاتەوە:

– دەستێوەردان لە کاروباری دادگا بوەستێندرێت و چیتر سوکایەتی بە گەلی کورد نەکرێت.

– دەبێ حکومەتی هەرێمی کوردستان چیتر چاو لە نارەوایەتییەکان نەپۆشێ، هەڵوێستی هەبێت و ریسوای دەستێوەردان لە کاروباری دادگا بکات.

– بەرپرسە کوردەکان ئەوانەی هەوڵی رزگارکردنی تاوانباران دەدەن بەتاوانی ناپاکی نیشتیمانی بدرێنە دادگا.
– هەموو جاشە تاوانبارەکانی بەشداربوو لە تاوانی ئەنفالدا بەبێ جیاوازی بدرێنە دادگا.

– تاوانبارانی دیکەی ئەنفال وەکو وەفیق سامەرایی، نەزار خەزرەجی و نمونەی ئەوان لە ئەفسەرانی ئەنفالچی بدرێنە دادگا.

– تیمی تایبەتی شارەزا و پێکهاتوو لە شارەزایانی جیهانی و کورد بۆ دۆزینەوە و لێکۆڵینەوە لەسەر گۆڕە بەکۆمەڵەکان دروست بکرێت و دەستبەکار بن.

– مۆنەمێنتێک بۆ تاوانی ئەنفال لەو شوێنەی کە زۆرترین قوربانیان داوە دروست بکرێت، هەر لەوێدا مۆزەخانەیەک بۆ ژینۆسایدی ئەنفال بکرێتەوە کە تیایدا پێشانگا، گوزارشتی قوربانیان، هەروەها زۆرترین کەرستە و شمەک و دەکومێنتی تاوانەکە لەخۆی بگرێت.

– کەسوکاری قوربانیان و هەموو ناوچەکانی کە لە کوردستان دابڕێندراون و دەکەونە چوارچێوەی مادەی 140، قەربووی فرەلایەنیان بکرێتەوە، پێداویستیەکانی ژیانیان بۆ دابین بکرێت، ناوچەکانیش بخرێنەوە سەر کوردستان و دابینی پارێزگاریی تەواو بۆ مسۆگەرکردنی ئاسایشی دانیشتوانانی بکرێت.

– دەبێ دەوڵەتی ئێراق لەسەر ژینۆسایدی ئەنفال، داوای لێبووردن لە گەلی کورد بکات، هەر بیانوویەک بۆ نەکردنی ئەوە، واتای نکۆڵیکردنە لە تاوانباریی ئێراق لە ژینۆسایدی ئەنفالدا.

– قەرەبووی فرەلایەنی قوربانیان بەگشتی بکرێتەوە ژیانی ئاسایی رۆژانەیان باش بکرێت.

– دوای ئەو سوکایەتی و سکاندالانەی ڕوویاندا، بۆئەوەی چیتر نارەوایەتی بەرامبەر بە کورد نەکرێت، پێویستە حکومەتی هەرێمی کوردستان لەسەر تاوانەکانی کە لە لایەن ئێراقەوە دژ بە کورد کراون داوای دادگاییکردنی تاوانبارن لە دادگایەکی نێونەتەوەیی بکات.

– دەبێ حکومەتی هەرێمی کوردستان دادگای تایبەت و بێلایەنی خۆی بۆ دادگایی تاوانبارانی ئەنفال لە باشوری کوردستاندا هەبێت. بۆ مسۆگەرکردنی سەربەخۆیی دادگاکە، پێویستە دادگاکە بخرێتە ژێر چاودێری UN یا دەزگایەکی قانونی نێونەتەوەیی، دادوەر و شارەزای بیانی و بێلایەن کاریگەرانە لە پرۆسەی دادگاییەکەدا بەشداربن.
– ڕێگا بدرێت ڕێکخراوەکانی ئەنفال و هەڵەبجە دژ بە ژینۆسایدی کورد، بە شێوەیەکی فەرمی چاودێری پرۆسەی دادگاییکردنی تاوانباران، قەرەبووکردنەوەی کەسوکاری قوربانیان بکەن و بۆ ئەو مەبەستە کۆمیتەیەک لە نوێنەرانی ڕێکخراوەکانی ئەنفال و ژینۆساید دروست بکرێت.

ناوەندی چاک

2008–4–7
www.chak.be
www.chaknews.com